

Tímarit um uppeldi og menntun / Icelandic Journal of Education | 35(1), 2026, 23-44

HRÖNN PÁLMAÐÓTTIR | MENNTAVÍSINDASVIÐ HÁSKÓLI ÍSLANDS

KRISTÍN KARLSDÓTTIR | MENNTAVÍSINDASVIÐ HÁSKÓLI ÍSLANDS

RENATA EMILSSON PESKOVÁ | MENNTAVÍSINDASVIÐ HÁSKÓLI ÍSLANDS

ARNA HÓLMFRÍÐUR JÓNSDÓTTIR | MENNTAVÍSINDASVIÐ HÁSKÓLI ÍSLANDS

<https://doi.org/10.24270/tuuom.2026.35.2>

FRÁSAGNIR LEIKSKÓLAKENNARANEMA AF ÞRÓUN INNGILDANDI STARFSHÁTTA Í FJÖLMENNINGARLEGU LEIKSKÓLASTARFI

Greinin fjallar um rannsókn þar sem markmiðið var að varpa ljósi á þróun inngildandi starfshátta í fjölmeningarlegum barna- og starfsmannahópum í leikskólastarfi út frá sjónarhóli kennaranema. Skapað var rými til faglegs samtals milli nema í vettvangsnámi á lokaári í leikskólakennaranámi, leiðsagnarkennara þeirra í leikskólum og rannsakenda í Háskóla Íslands. Tilgangur rannsóknarinnar var að auka skilning á því hvernig nemar stuðluðu að faglegru þróun og hvaða áhrif það hefði á mótun inngildandi starfshátta í leikskólum. Í rannsókninni var byggt á hugmyndafræði um fjölmeningarmenntun þar sem tekið er mið af auðlindum barna og starfsfólks. Rannsóknargögnin voru upptökur af þrettán fundum. Helstu niðurstöður sýna að faglegt samstarf á deildum og stuðningur við samstarfsfólk ásamt fjölbreyttum skráningum skipti máli við að nálgast sjónarmið barna. Mikilvægt reyndist að nýta tungumálaauð í starfi en jafnframt að nota auðugt íslenskt mál. Greinin getur nýst við ígrundun starfsþróunar í vettvangsnámi leikskólakennaranema og mótun inngildandi starfshátta í leikskólum.

Efnisorð: leikskólakennaranemar, inngilding, námsrými, fjölmeningarmenntun, faglegt samstarf

INNGANGUR

Menntun án aðgreiningar (e. inclusion) hefur um árabil verið opinber skólafetna hér á landi. Hún felur í sér að allir hafi rétt til að sækja sér menntun við hæfi í sínum hverfisskóla og njóta stuðnings svo að þörfum þeirra sé mætt burtséð frá fötlun, tungumáli, trú, kynvitund eða öðru sem gæti verið notað til aðgreiningar (Mennta- og barnamálaráðuneytið, e.d.). Í nýlegri endurskoðun *Aðalnámskrár leikskóla* er hugtakið inngilding notað í sama skilningi og menntun án aðgreiningar og áréttað að starfshættir skuli endurspeglar margbreytilega menningu (Miðstöð menntunar og skólaþjónustu, e.d.). Stjórnvöld benda á nauðsyn þess að þróa fjölmeningarmenntun í öllu skólakerfinu (Mennta- og menningarmálaráðuneytið, 2020). Skólar skuli móta sér tungumálastefnu og starfsfólk

ígrunda í sameiningu áherslur í tengslum við íslensku og fjölbreytt tungumál (Stjórnarráð Íslands, 2020). Tungumálastefna skóla þarf að samræmast lögum og stefnum á Íslandi, þar með talið samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 18/1992). Sett er fram krafa um að kennarar beiti íslensku bæði í rituðu og töluðu máli, útskýri, rökstyðji og styðji málefnalega umræðu. Hæfni þeirra í íslensku skal samsvara C1-stigi evrópska tungumálarammans (reglugerð nr. 1355/2022).

Fjölbreytileiki og fjöldi tungumála sem töluð eru í leikskólum landsins hefur aukist verulega síðan á níunda áratug síðustu aldar, sérstaklega í kjölfar pólitískra breytinga í Austur-Evrópu og aðildar Íslands að Evrópska efnahagssvæðinu (EES). Árið 1998 voru leikskólabörn með erlent móðurmál 572, eða 3,8% allra barna, en árið 2023 voru þau orðin 3.298, eða 16,7% (Hagstofa Íslands, e.d.-a). Fjölbreytileiki barnahópsins kallar á breytta starfshætti í leikskólum og ígrundun aðstæðna sem lúta að samsetningu starfsmannahópsins.

Reynsla og menntun starfsfólks er margvísleg en leikskólakennarar í leikskólum landsins eru rúmlega 21% af öllu starfsfólki, sem er langt undir því viðmiði að 2/3 starfsfólks séu kennarar (lög um menntun, hæfni og ráðningu kennara og skólastjórnaenda við leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla nr. 95/2019). Þá eru um 20% leikskólakennara af erlendum uppruna og um helmingur annars starfsfólks (Hagstofa Íslands, e.d.-b).

Faglegt sjálfstæði kennara og skólaþróun á öllum skólastigum er eitt af fimm meginþemum heimsmarkmiða Sameinuðu þjóðanna (Stjórnarráð Íslands, 2018). Til að svo megi verða þarf að styðja starfshætti sem byggjast á lýðræði og á því að virkt fjöltyngi sé virt. Jafnframt þarf að skapa kennurum aukin tækifæri til þátttöku í lærdómssamfélagi innan skóla, sem meðal annars felst í ráðgjöf og rýni jafningja í kennslu og samstarfi við undirbúning kennslu (Darling-Hammond o.fl., 2017).

Meðal áskorana sem hafa áhrif á starfsþróun í leikskólum er lágt hlutfall leikskólakennara, fjölgun fjöltyngdra barna og starfsfólks og mikil starfsmannavelta (Anna Magnea Hreinsdóttir o.fl., 2024; Hanna Ragnarsdóttir, 2010; Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir og Hrönn Pálmadóttir, 2024). Í vettvangsnámi á meistaraþingi í leikskólakennaranámi við Menntavísindasvið Háskóla Íslands er lögð áhersla á að nemar ígrundi starfshætti, leiði faglegt starf og stuðli að faglegri þróun í leikskólum (Háskóli Íslands, e.d.). Nemar í vettvangsnámi geta því veitt dýrmæta innsýn í innra starf og áskoranir í leikskólum.

Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á þróun inngildandi starfshátta í fjölmennigarlegum barna- og starfsmannahópum í leikskólastarfi út frá sjónarhóli kennaranema. Eftirfarandi spurning leiddi rannsóknina:

- Hvernig þróa kennaranemar inngildandi starfshætti á fjölmennigarlegum leikskóladeildum?

FRÆÐILEGUR BAKGRUNNUR

Fræðilegur bakgrunnur rannsóknarinnar tengist fræðum um fjölmenningarmenntun og inngildandi námsrými, fjöltyngi barna og þátttöku þeirra í leikskólum svo og faglegu lærdómssamfélagi.

FJÖLMENNINGARMENNTUN OG INNGILDANDI NÁMSRÝMI

Fjölmenningarmenntun er skilgreind sem menntun sem ytir undir það að fjölbreytileiki sé metinn að verðleikum og öll börn fái tækifæri til náms, óháð m.a. uppruna, kyni og félagslegri stöðu (Banks og Banks, 2020). Mikilvægir og órjúfanlegir þættir fjölmenningarmenntunar eru samþætting viðfangsefna, sameiginleg mótun þekkingar, starfshættir sem vinna gegn mismunun og valdeflandi skólamenning sem stuðlar að persónulegum, félagslegum og námslegum árangri (Nieto, 2010). Námsrými félagslegs réttlætis (e. learning spaces for social justice) snúast um það að í skólastarfi sé félagslegt jafnrétti og jafnræði fléttað inn í námið (Hanna Ragnarsdóttir, 2016; Souto-Manning, 2013). Starfshættir byggjast á því að skapa námsrými þar sem börnin og margbreytileiki eru í brennidepli. Þannig einkennast réttlát námsrými af því að hlustað er á sjónarmið barna og þau studd til gagnvirkra samskipta innan barnahópsins og milli barna og starfsfólks. Að skapa námsrými félagslegs réttlætis með fjöltyngdum börnum í leikskóla er margþætt ferli sem gerir kröfu um að valdefla þá sem hafa lítið vald og eru gjarnan á jaðri hópsins eða samfélagsins (Banks og Banks, 2020). Til að vinna að réttlæti telur Souto-Manning (2022) að kennarar þurfi að rjúfa óréttlætið með því að skoða viðhorf sín til barna og náms þeirra og líta fram hjá þeirri hugmynd að til sé hlutleysi, sem að hennar mati viðheldur óbreyttu ástandi.

Hugtakið inngilding tengist einnig áherslum fjölmenningarmenntunar. Mikilvægt er að þróa starfshætti sem byggjast á inngildingu svo að fjölbreyttir barna- og foreldrahópar upplifi möguleika á þátttöku og að þeir tilheyri leikskólasamfélaginu (Hanna Ragnarsdóttir o.fl., 2016). Fjölmenningarskólar sem vinna að inngildingu gera það meðal annars með því að endurspeglar raddir nemenda sinna og byggja á auðlindum (e. resources) þeirra (Banks og Banks, 2020). Inngilding, jafnrétti, málleg þátttaka og viðurkenning fjölþættrar menningar barna eru valdeflandi þættir í leikskólum (Fríða Bjarney Jónsdóttir, 2023). Meðal auðlinda kennara er tungumálaforði þeirra, fyrri menntun, lífs- og starfsreynsla auk fagmennsku, hvata, seiglu og gilda. Samstarf milli kennara er mikilvægur þáttur í þróun fjölmenningarmenntunar (Renata Emilsson Pesková, 2022). Þegar tungumál nemenda eru viðurkennd sem auðlind getur það valdeflt þá en ef það er ekki gert getur það valdið jaðarsetningu þeirra. Í rannsókn Renötu Emilsson Pesková (2022) kom fram að kennarar í grunnskólum byggðu sjaldan kennslu sína á mállegum auðlindum nemenda og það stafaði að hluta til af því að þeir þekktu ekki til tungumála nemendanna. Þó að kennararnir væru jákvæðir í garð fjölmenningar í skólunum nálgust þeir menningarlega og mállega fjölbreytni í bekkjum ekki markvisst. Aðgengi að viðeigandi starfsþróun getur hins vegar opnað nýja sýn kennara á tungumálaauðlindir nemenda og gildi þeirra í breyttum heimi.

FJÖLTYNGD BÖRN OG ÞÁTTTAKA Í LEIKSKÓLASTARFI

Rannsakendur, leikskólakennarar og annað starfsfólk leikskóla telja mikilvægt að hlustað sé á sjónarmið barna og þau studd til áhrifa (Kristín Karlsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir, 2022; Sara M. Ólafsdóttir o.fl., 2024). Í þessu samhengi er gjarnan vísað til réttinda barnsins til þátttöku og áhrifa í nánasta umhverfi og samfélagi sem staðfest eru í barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og lögfest á Íslandi (lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 19/2013). Rannsóknir sýna einnig að vegna tungumálafærni sinnar koma

fjölyngd börn síður að ákvarðanatöku í daglegu starfi leikskóla en börn af íslenskum upp-
runa (Hanna Ragnarsdóttir o.fl., 2016; Jóhanna Einarsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir, 2020). Því þurfa leikskólakennarar og annað starfsfólk að nýta sér fjölbreyttar skráningar í dag-
legu starfi, svo sem ljósmyndir og myndbönd, til ígrundunar og skapa með því tækifæri
til að nálgast sjónarhorn allra barna og efla áhrif þeirra (Kristín Karlsdóttir og Jóhanna
Einarsdóttir, 2022; Oliveira-Formosinho og de Sousa, 2019). Í niðurstöðum rannsóknar
Sigríðar Ólafsdóttur og Ástrósar Þóru Valsdóttur (2022) er bent á mikilvægi þess að leik-
skólastarfsfólk ígrundi og efla samskipti og stuðning við fjölyngd börn. Notkun fjölbreytts
orðaforða styður málfærni barna sem nota annað tungumál í fjölskyldu sinni en í leik-
skólanum (Sigríður Ólafsdóttir o.fl., 2022). Móta þarf starfshætti sem styðja við málörvun
fjölyngdra barna og felast m.a. í daglegu samskiptum og að ýta undir félagslega þátt-
töku barnanna í leik, og í aðlögun lestrarstunda með markvissri málörvun og þátttöku
allra barna (Sólveig Reynisdóttir og Sigríður Ólafsdóttir, 2022). Tækifæri felast í því að
nota spurnaraðferðir samhliða bóklestri til að auka skilning og tjáningu barna. Þannig
styðja kennarar börnin til frásagnar og hjálpa þeim að finna gleðina í að tjá sig á eigin
forsendum (Þórdís Þórðardóttir, 2017). Önnur leið til að styðja virka þátttöku og auka
orðaforða fjölyngdra barna er samræðulestur þar sem börnin eru hvött til máltjáningar
(Jóhanna Thelma Einarsdóttir o.fl., 2022). Í leikskólum þurfa að vera námsrými sem stuðla
að fjölbreytilegum samskiptum og margþættum stuðningi svo að öll börn geti upplifað
að þau tilheyri barnahópnum. Lykilatriði er að skapa sameiginlega reynslu meðal ólíkra
barna og ýta undir samskiptafærni og þróun vinatengsla við önnur börn og fullorðna
(Eyrún María Rúnarsdóttir og Svava Rán Valgeirsdóttir, 2019; Jóhanna Einarsdóttir og Sara
M. Ólafsdóttir, 2020; Sigríður Ólafsdóttir o.fl., 2022).

Hugmyndir eintygis, þ.e. um að nota eingöngu tungumál samfélagsins, eru oft ráð-
andi meðal starfsfólks leikskóla. Hugmyndirnar birtast í dagskipulagi og áherslu á að
börnin nái tókum á ríkjandi tungumáli. Þetta getur hindrað tækifæri fjölyngdra barna til
þátttöku og samskipta í daglegu starfi (Harju og Åkerblom, 2020; Lundberg o.fl., 2023).
Í starfendarannsókn Harju og Åkerblom (2020) voru þróaðir starfshættir með áherslu á
tungumálanotkun (e. language practice) í leikskóla. Lögð var áhersla á tungumál sem ferli
tjáningar og merkingarsköpunar frekar en að kappkosta að ná tókum á ríkjandi tungu-
máli. Beitt var aðferðum krosstyngingar (e. translanguaging) sem byggjast á því að virkja
tungumálaauð barnanna. Niðurstöður sýndu að starfshættir þróuðust í átt að fjölmenn-
ingarlegri nálgun. Þessi nálgun breytti viðhorfum kennaranna úr því að leggja áherslu á að
börnin töluðu ríkjandi tungumál yfir í áherslu á tungumálaauð barnanna og áhrifamátt (e.
agency) hans (Harju og Åkerblom, 2020). Svipaðar niðurstöður birtust í annarri rannsókn
þar sem krosstynging veitti börnum ráðrúm til að taka þátt á eigin forsendum og nota
eigið tungumál til samskipta. Þannig skapar fjölbreytni í tungumálum ný tækifæri fyrir
börn til að efla áhrifamátt sinn og sjálfsmynd (Lundberg o.fl., 2023).

Fram komu í rannsókn Hönnu Ragnarsdóttur o.fl. (2023) jákvæð viðhorf og áhugi
meðal leikskólustarfsfólks á fjölyngi barna. Samt sem áður var þar rými fyrir umbætur
í markvissu starfi tengdu fjölbreyttum menningar- og tungumálabakgrunni fjölskyldna.
Stjórnendur í leikskólum gegna því mikilvægu hlutverki í að túlka lög og stefnur og þróa
starfshætti í samræmi við þau.

LÆRDÓMSSAMFÉLAG Í LEIKSKÓLA

Starfsmannahópar í íslenskum leikskólum eru fjölbreyttir hvað varðar menntun, þjóð-erni, tungumál og menningarbakgrunn (Hagstofa Íslands, e.d.-b). Í leiðarljósum aðalnám-skrár segir að leikskóli skuli vera lýðræðislegur vettvangur og lærdómssamfélag þar sem starfsfólk, foreldrar og börn eru virkir þátttakendur (Miðstöð menntunar og skólaþjón-ustu, e.d.). Í ljósi þessa þarf að ýta undir starfsþróun og fagmennsku þar sem starfsfólk skuldbindur sig til að stuðla að sífelldri þróun starfs síns. Faglegt lærdómssamfélag (e. professional learning community) felur í sér að kennarar, annað starfsfólk og börn taka markvissan þátt í samtali og deila reynslu á jafningjagrunni í þeim tilgangi að efla börnin og nám þeirra (DuFour og Fullan, 2013). Slíkt faglegt lærdómssamfélag einkennist af sam-vinnu, fagmennsku, teymisvinnu, sameiginlegri ábyrgð á námi nemenda og ígrundun náms og starfs (Anna Kristín Sigurðardóttir, 2013; Birna María B. Svanbjörnsdóttir, 2019).

Staða faglegs lærdómssamfélags var könnuð í fimm íslenskum leikskólum (Sveinbjörg Björnsdóttir o.fl., 2021). Niðurstöður rannsóknarinnar sýna að flestir leikskólakennarar upplifa að þeir séu þátttakendur í faglegu lærdómssamfélagi meðan leiðbeinendur gera það sjaldnar. Rannsakendur draga þá ályktun að byggja þurfi upp menningu í leikskólum sem styður faglegt lærdómssamfélag en það kallar meðal annars á lýðræðislega starfs-hætti með þátttöku og valdeflingu alls starfsfólks. Lagt er til að starfsfólk fái tækifæri til þátttöku í samvinnu á jafningjagrunnvelli þar sem meðlimir hópsins styðja og leiðbeina hver öðrum.

Breytingar í átt að fjölmennigarlegu leikskólastarfi kalla á þróun faglegs lærdómssam-félags þar sem áhersla er á valdeflingu kennara og annars starfsfólks. Fólk með fötlun eða af erlendum uppruna er oft jaðarsett en til þess að raddir þess heyrast þarf að viðurkenna þær til jafns við aðrar. Þannig skapast möguleikar til að styðja starfsfólk sem sumt hefur minni menntun eða annars konar menningarlega reynslu en hið íslenska (sjá t.d. Hönnu Ragnarsdóttur o.fl., 2023; Ingibjörgu Ósk Sigurðardóttur og Hrönn Pálmadóttur, 2024; Souto-Manning, 2013). Grundvöllur þess að faglegt lærdómssamfélag þróist í leikskólum er að skapað sé rými fyrir raddir og sjónarhorn fjölbreytts barna- og starfsmannahóps.

Kennarar, annað starfsfólk og skólastjórnendur sem taka þátt í faglegu lærdómssam-félagi þar sem starfshættir eru ígrundaðir í ljósi jafnræðis (e. equity) fyrir öll börn læra í samstarfi við börn og foreldra þeirra. Lærdómssamfélagið vex í samstarfi við foreldra fjöl-tyngdra barna og þá sérstaklega með því að skapa rými sem endurspeglar tungumál og menningu fjölskyldna (Fríða Bjarney Jónsdóttir, 2023). Með þessari nálgun má innleiða og viðhalda starfsháttum sem miða að inngildingu og félagslegu réttlæti fyrir fjöltyngd börn (Nieto, 2010). Þannig geta skapast möguleikar til nauðsynlegra breytinga.

Í rannsókninni var skapað rými til samtals milli þriggja nema í vettvangsnámi á lokaári í leikskólakennaranámi, leiðsagnarkennara þeirra í leikskólum og rannsakenda í Háskóla Íslands. Ígrundaðar voru frásagnir nemanna úr leikskólastarfinu þar sem þeir gegndu hlutverki deildarstjóra í vettvangsnáminu. Tilgangurinn var að auka skilning á því hvernig nemandar stuðluðu að faglegri þróun og hvaða áhrif það hefði á mótun inngildandi starfs-hátta í leikskólunum.

ADFERÐAFRÆÐI

Rannsóknin er eiginleg þar sem merking er greind út frá félagslegu samhengi og byggist hún á frásögnum leikskólakennaranema um leikskólastarf. Áhersla er á huglægt mat og margbreytilegan skilning þátttakenda fremur en leit að einum réttum sannleik. Varpað er ljósi á frásagnir nemanna af mótun inngildandi námsrýma í fjölmeningarlegu leikskólaumhverfi. Í samtali við leikskólakennaranema fengu rannsakendur einstakan aðgang að upplýsingum um vettvangsnám, starfsþróun nema og innra starf fjölmeningarlegra leikskóla.

Þátttakendur

Rannsóknin fór fram á höfuðborgarsvæðinu veturinn 2021–2022. Nemendum sem höfðu valið viðfangsefni tengd fjölmeningarmenntun og þróun lærdómssamfélags í vettvangsnámshluta námskeiðsins Fræði og starf á vettvangi I og II var boðin þátttaka í rannsókninni. Námskeiðið er á lokaári í leikskólakennaranámi við Háskóla Íslands (Háskóli Íslands, e.d.). Þrír namar tóku þátt í rannsókninni og þeir stunduðu vettvangsnámið undir handleiðslu leikskólakennara í þeim leikskólum sem þeir störfuðu þegar í. Markmið vettvangsnámsins er að namar séu í faglegri forystu um sameiginlegt nám barna, starfsfólks og foreldra, og öðlist þekkingu á áhrifaþáttum við þróun lærdómssamfélags (Háskóli Íslands, e.d.). Nemarnir sem tóku þátt í rannsókninni kusu að einbeita sér að fjölmeningarmenntun auk þess að þróa faglegt lærdómssamfélag á deildum. Tveir nemanna voru af erlendum uppruna og einn þeirra með íslenskan bakgrunn. Til að virða trúnað við þátttakendur eru nöfn leikskólanna, nemanna og leiðsagnarkennara þeirra ekki birt. Starfsmannahóparnir í leikskólunum þremur voru fjölbreyttir, m.a. út frá menningarlegum bakgrunni og menntun. Auk þess var hlutfall leikskólakennara sem störfuðu í leikskólunum lágt. Einn neminn vann með eins til tveggja ára börnum, annar starfaði með þriggja til fjögurra ára börnum og þriðji neminn með fjögurra til fimm ára börnum. Ekki var virk tungumálastefna í neinum leikskólanna.

Gagnaöflun

Rannsóknargögnin voru upptökur af 13 fundum sem haldnir voru með nemunum, leiðsagnarkennurum og rannsakendum, sjá töflu 1.

Tafla 1*Yfirlit funda í rannsóknarferlinu*

	Sameiginlegir fundir	Ígrundunarfundir	Heimsóknir í leikskóla
Áherslur	Fyrirkomulag rannsóknar, hlutverk þátttakenda, áherslur í mótun starfshátta. Framvinda vettvangsnáms.	Áskoranir og tækifæri við mótun starfshátta. Fyrstu niðurstöður ræddar.	Nemar á heimavelli kynna og ræða námsumhverfi leikskólanna.
Þátttakendur	Rannsakendur, nemar og leiðsagnarkennarar.	Rannsakendur og nemar.	Rannsakendur, nemar og leiðsagnarkennarar.
Fjöldi funda	Tveir fundir – í upphafi og um miðbik.	Fimm fundir.	Sex fundir – tveir í hverjum leikskóla.

Rannsóknin beindist að frásögnum nema þar sem ígrunduð voru atvik sem þeir lýstu við mótun fjölmenningarlegra starfshátta í vettvangsnámi sínu í leikskólunum. Rannsakendur skipulögðu fundina og hver leiðsagnarkennari tók þátt í fjórum sameiginlegum fundum. Rannsakendur kenndu ekki á námskeiðinu en tóku þátt í samræðum á fundum og studdu þannig nemana í ferlinu.

Tveir sameiginlegir fundir voru haldnir á netinu með nemum og leiðsagnarkennurum, annar í upphafi og hinn um miðbik rannsóknarinnar. Á fyrri fundinum var rætt um fyrirkomulag rannsóknarinnar og ólík hlutverk þátttakenda. Jafnframt sögðu nemarnir frá áherslum í vettvangsnáminu sem beindust að starfsháttum með fjöltyngdum börnum. Á seinni fundinum var rætt um framvindu vettvangsnámsins. Fjórir rafrænir fundir voru haldnir eingöngu með nemum og rannsakendum. Þar var rætt um áskoranir og tækifæri sem nemarnir upplifðu í vettvangsnáminu. Einn fundur var haldinn í lokin með nemunum þar sem fyrstu niðurstöður rannsóknarinnar voru ræddar.

Rannsakendur fóru á sex fundi sem haldnir voru í leikskólunum, tvo í hverjum leikskóla, um miðbik og í lok rannsóknartímabilsins. Tilgangurinn var að hitta hvern nema á heimavelli og fá betri innsýn í námsumhverfi leikskólanna. Allir fundir voru hljóðritaðir og afritaðir.

Gagnagreining

Ígrunduð þemagreining er opið, gagnrýnið og lífandi ferli þar sem rannsakendur greina gögnin í samvinnu (Braun og Clarke, 2022). Aðferðin er talin vel fallin til að greina gögn þar sem rannsakendur eru þátttakendur í merkingarsköpun. Ígrunduð þemagreining samanstendur af sex þáttum sem felast í því að kynnast gögnunum, þróa kóða, móta bráðabirgðabemu, þróa þemu, bæta, skilgreina og skýra þemun og loks að setja þau fram í skriflegu formi. Í þessari rannsókn nálguðust rannsakendur gögnin með opnum huga og út frá meginhugmyndum rannsóknarinnar. Skilningur á gögnunum þróaðist í ferlinu og mótaði svörin við rannsóknarspurningunum. Rædd eru tvö meginþemu sem skipt var

í undirflokk: 1) Viðhorf til fjölmeningarmenntunar með undirflokkana börn og nám, tungumálanotkun og faglegt samstarf, 2) Inngildandi námsrými þar sem undirflokkar voru barnahópurinn og áhugasvið, tungumálaauður og málörvun. Rannsakendurnir mótuðu rannsóknarspurningu, greindu gögnin og skrifuðu greinina. Kennaranemarnir lásu fyrstu drög að greininni og fengu færi á að bregðast við áður en henni var skilað í birtingarferli.

Siðferði í rannsókninni

Í rannsókninni var farið eftir siðareglum Háskóla Íslands um vísindarannsóknir (Háskóli Íslands, 2020) og gögn meðhöndluð í samræmi við persónuverndarlög (lög um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga nr. 90/2018). Auk samþykktar fyrir rannsókninni frá siðanefnd Háskóla Íslands voru leyfi fengin frá leikskólastjórum og þátttakendum. Í rannsóknnum eins og þessari, þar sem þátttakendur móta ferli, er gerð krafa um gagnkvæma virðingu allra, jöfn valdatengsl og notkun tungumáls sem allir skilja (Locke o.fl., 2013). Meðal siðferðislegra áskorana var að tryggja nafnleynd þátttakenda með því að tengja frásagnir nemanna ekki við einstaklinga og sleppa öllum greinilegum einkennum þeirra og leikskólanna. Gætt var að valdajafnvægi í hópi þátttakenda sem fólst í að virða mismunandi styrkleika hvers og eins. Nemar og leiðsagnarkennarar bjuggu yfir sérþekkingu á starfsháttum vettvangs. Rannsakendurnir, sem eru háskólakennarar, höfðu víðtæka þekkingu á menntun ungra barna. Jöfnun valdatengsla fólst einnig í því að háskólakennararnir voru ekki kennarar í námskeiðinu Fræði og starf á vettvangi I og II, sem nemarnir sóttu samhliða vettvangsnáminu.

NIÐURSTÖÐUR OG UMRÆÐA

Í niðurstöðum er áhersla lögð á að endurspegla frásagnir nemanna eins og þær birtust í samtölum við háskólakennara og leiðbeinendur. Byggt er á meginþemum og undirflokkum þeirra sem eru skýrðir nánar með því að vísa í frásagnir einstakra nema og fræði um fjölmeningarmenntun, þátttöku barna og lærdómssamfélag.

VIÐHORF TIL FJÖLMENNINGARMENNTUNAR

Á fundum lýstu nemarnir áherslum sínum og atvikum í starfinu sem tengdust þróun inngildandi námsrýma á deildunum. Fram kom að ólík viðhorf til faglegra þátta voru áskorun. Viðhorfin endurspegluðu gjarnan ólíkar áherslur á menntun og menningu. Þannig gat skapast bil á milli viðhorfa starfsfólks og þeirrar sýnar á börn og nám sem byggt er á í leikskólum. Einnig hafði starfsfólk ólíkar skoðanir á tungumálanotkun barna og starfsfólks. Til þess að efla faglegt starf á deildum þurfti, að mati nemanna, að þróa faglegt lærdómssamfélag með þátttöku og valdeflingu alls starfsfólks.

Börn og nám

Nemarnir ræddu um að ólík viðhorf til getu barna og náms mætti oft finna í leikskólum, til dæmis þegar starfsmenn væru með kennaramenntun frá öðru landi en Íslandi eða hefðu lokið menntun á mismunandi tíma. Sem dæmi nefndi einn neminn að sumir starfsmenn litu svo á að mikilvægt væri að kenna börnum ákveðna færni sem tengdist undirbúningi fyrir grunnskóla meðan aðrir legðu áherslu á sköpun og leik þar sem áhrifamáttur barna væri hafður að leiðarljósi. Neminn lýsti samtali sínu við samstarfsmanneskju sem, að mati nemans, endurspeglaði mismunandi viðhorf þeirra tveggja til náms barna og sköpunar:

[Samstarfsmanneskjan sagði:] Þau eru að læra að teikna innan línunnar sem er mikilvæg skólafærni, ég svara jú, en þú veist, þú ert samt að drepa, þú veist hérna sköpunina ... [Samstarfsmanneskjan svarar:] En hún kann ekkert að teikna, hún er bara að krassa.

Nemarnir voru sammála um að samtal sem þetta þyrfti oft að taka með samstarfsfólki en faglegir starfshættir fælust í að leggja áherslu á sköpun, leik og sjónarmið barna. Sú nálgun fellur að nútímahugmyndum um menntun ungra barna og rétt þeirra til að hafa áhrif í eigin lífi (Jóhanna Einarsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir, 2020; lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 19/2013). Annar nemi nefndi að sumum þætti flókið að styðja þátttöku barna í leik. Neminn greindi frá svari starfsmanns: „Þetta er ekki hægt; það er bara hægt að ræða það í háskólanum.“ Nemarnir töldu þetta vera dæmi um hvernig þyrfti að styðja starfsfólk með viðhorf og þekkingu ólík þeirri sýn sem *Aðalnámskrá leikskóla* er byggð á. Rannsóknir hafa einnig sýnt fram á mikilvægi þess að ýta undir samskiptafærni og þróun vinatengsla fjölyngdra barna við önnur börn (t.d. Eyrún María Rúnarsdóttir og Svava Rán Valgeirsdóttir, 2019). Rætt var um að viðhorf starfsfólks til fjölyngdra barna legðu mikilvægan grunn að starfsháttum. Nemi sagði: „Námsrými er náttúrulega ekki bara þetta umhverfi heldur líka viðhorf. Hvernig við horfum á þau [börnin] sem sterk og hæfileikarík þó svo að þau tali ekki íslensku.“ Nemarnir sögðu að almennt viðhorf í leikskólum væri fremur það að barnið byggi ekki yfir nægilegri íslenskukunnáttu og þar með væri litið fram hjá þeim tækifærum sem fælust í fjölbreytileika tungumála og menningar. Nemi útskýrði viðhorf sitt:

Já, já, hann talar ekki íslensku; en hann talar eitthvað annað tungumál við mömmu og pabba sinn sem þú skilur ekki ... fjölyngi er ekki neikvætt heldur jákvætt og fjölbreytt tungumál, fyrir bæði börn og starfsfólk, er tækifæri til að heyra ólík tungumál og kynnast ólíkri menningu.

Viðhorf nemans voru í samræmi við rannsóknir um fjölmenningsmenntun (Banks og Banks, 2020; Souto-Manning, 2013) þar sem litið er á fjölbreytt tungumál og menningu barna og starfsfólks sem auðlind og styrkleika sem byggja ætti á í leikskólastarfinu. Enn fremur ríma viðhorfin við rannsóknir þar sem bent er á að leggja þurfi áherslu á samskipti og áhrifamátt barna frekar en að einblína á ríkjandi tungumál (Fríða Bjarney Jónsdóttir, 2023; Hafdís Guðjónsdóttir o.fl., 2016; Harju og Åkerblom, 2020; Lundberg o.fl., 2023; Renata Emilsson Pesková, 2022). Jákvæð viðhorf til fjölyngis barna ýta undir lýðræðislega starfshætti í leikskólum sem byggjast á því að öll börn hafi tækifæri til að upplýsa um þarfir sínar og áhuga á fjölbreyttan hátt (Miðstöð menntunar og skóláþjónustu, e.d.).

Nemarnir voru sammála um að hugmyndir um eintyngi væru algengar meðal starfs-

fólks leikskóla og áhersla væri lögð á að einungis ríkjandi tungumál væri notað til tjáskipta. Skortsviðhorf getur þróast meðal starfsfólks sem einblínir á íslenskufærni barna meðan aðrir styrkleikar þeirra gleymast. Áhrifamáttur fjöltyngdra barna getur á hinn bóginn aukist þegar þau fá möguleika á að nota þau tungumál sem þau búa yfir (Harju og Ákerblom, 2020; Lundberg o.fl., 2023; Renata Emilsson Pesková, 2022). Þetta fellur vel að rannsóknarniðurstöðum um sköpun inngildandi námsrýma með fjöltyngdum börnum þar sem félagslegt réttlæti og jafnræði er stutt (Hafðís Guðjónsdóttir o.fl., 2016; Hanna Ragnarsdóttir, 2016; Souto-Manning, 2013).

Tungumálanotkun

Í ljósi fjölbreytni í barna- og starfsmannahópunum var rætt um hvers konar mál fyrirmyndir starfsfólk gæti verið fyrir börnin. Í máli nemanna kom fram að stundum reyndist það áskorun að finna samskiptaleiðir ef börn og fullorðnir hefðu hvorki íslensku né ensku sem sameiginlegt tungumál. Einnig hefði starfsfólk mismunandi hugmyndir um hvort nota mætti önnur tungumál en íslensku í leikskólanum. Einn nemanna sagði: „Erum við ekki að sýna börnum að... við notum alls konar mál til að hafa samskipti okkar á milli en við notum þetta sameiginlega mál [íslensku] þegar við viljum koma öllu til skila?“ Einnig var því velt upp hvort ekki fælist tvöfeldni í að tala um fjölmenningu og fjölbreytni innan leikskóla en byggja svo starfið nær alfarið á tungumáli og menningu meirihlutans. Einn neminn útskýrði þetta nánar:

Mér finnst það ekki skaðlegt fyrir þau að heyra að fólk noti öðruvísi tungumál til að koma skilaboðum [á framfæri], tungumál er tækifæri til að koma skilaboðum á milli ... þá finnst mér við séum svolítið tvisaga, ... við viljum hafa fjölbreytni og við viljum hafa fjölmenningu en hér er bara íslenska og hér gerum við svona.

Með þessu móti tjáðu nemarnir viðhorf til barna og tungumálanotkunar í leikskólastarfinu sem samræmist leiðarvísi um stuðning við móðurmál og virkt fjöltyngi í skóla- og frístundastarfi (Stjórnarráð Íslands, 2020). Þar er undirstrikað að tilvist fjölbreyttra tungumála sé viðurkennd, virt og notuð til náms en þá þróast starfshættir í átt að fjölmenningarlegri nálgun. Jafnframt segir í leiðarvísi að starfsfólk skuli ígrunda og móta sér tungumálastefnuna í sameiningu. Í því samhengi töldu nemarnir að í tungumálastefnu leikskóla þyrfti að koma fram hvaða færni í íslensku starfsfólk þyrfti að búa yfir og hvaða aldur barna væri ákjósanlegt að starfsfólk ynni með. Nemi orðaði viðhorf sitt: „... að það sé alla vega grunnkilningur á málinu, að barnið segir eitthvað og starfsmaður skilji það“. Í reglugerð um almenna hæfni kennara kemur fram skýr krafa um að íslensku sé beitt í töluðu og rituðu máli. Íslenska þeirra skal samsvara C1-stigi Evrópska tungumálarammans (reglugerð nr. 1355/2022). Að mati eins nemanna getur ströng tungumálastefna með áherslu á íslensku falið í sér áskoranir, meðal annars þegar starfsfólk hefur mjög takmarkaða íslenskufærni. Neminn þekkti það af eigin raun að hefja starf í leikskóla með litla færni í íslensku og styrkjast í gegnum samskipti við börn og samstarfsfólk og sagði: „Svo það er þínu svona áskorun ..., ég veit ... að það hefur hjálpað að vera inni í íslensku umhverfi og [hafa] lært [þar].“

Faglegt samstarf

Meðal viðfangsefna nemanna í vettvangsnáminu var að afla þekkingar á áhrifaþáttum í þróun lærdómssamfélags (Háskóli Íslands, e.d.). Nemarnir töluðu um að það væri hlutverk leikskólakennara að leiða starfsmannahópinn og styðja ígrundun um nám barna og starfshætti. Til þess að breyta starfsháttum og efla faglegt starf þyrfti að skapa tækifæri fyrir samstarfsfólk til að ígrunda viðhorf sín til fjölmeningarmenntunar. Nemarnir lögðu áherslu á að valdefla þyrfti samstarfsfólk og styðja faglega vitund þess. Það er í samræmi við nýlega rannsókn þar sem bent er á að styrkja þurfi þátttöku alls starfsfólks í leikskólum í faglegu samtali (Sveinbjörg Björnsdóttir o.fl., 2021). Einnig telja DuFour og Fullan (2013) að þróun faglegs lærdómssamfélags feli í sér að kennarar og annað starfsfólk taki þátt í faglegu samtali á jafningjagrunni í þeim tilgangi að efla börn og nám þeirra.

Nemarnir ræddu áskoranir sem fylgdu því að ýta undir faglega vitund samstarfsfólksins. Það þyrfti að leita leiða og styðja og hvetja samstarfsfólk til að koma auga á atvik í daglegu starfi til að styðja þátttöku og nám barnanna. Einn neminn útskýrði þetta á eftirfarandi hátt:

Starfsfólkið verður að átta sig á því hvernig hægt er að nýta tækifærin ... þetta var helsta áskorunin ... en þegar fólk áttaði sig á því ..., bara já! Ég þarf ekkert endilega að fara með barnið í burtu með einhverjum töfrasprota.

Nemarnir lögðu áherslu á það við samstarfsfólk sitt að eiga samskipti og samtal við börnin á þeirra forsendum. Samstarfsfólkið var hvatt til að fylgjast með tjáningu barnanna, mæta þeim út frá því sem þau væru að fást við og vekti áhuga þeirra. Þegar líða tók á veturinn höfðu nemarnir séð dæmi um að í samskiptum starfsfólks sem virti sjónarmið fjöltyngdra barna birtust fjölmörg tækifæri til virkar þátttöku barnanna. Nemi lýsti því að ánægjulegt hefði verið þegar sjá mátti að hvatning til samstarfsfólks um að fylgjast með og hlusta á börnin hefði borið árangur: „Það var frábært þegar þau byrjuðu að lýsa því sem þau höfðu séð og uppgötvað um börnin.“ Nemarnir töldu að til þess að ýta undir þátttöku starfsfólks þyrfti að skapa tækifæri fyrir alla á deildinni til að skrá, ígrunda, læra saman og styðja hver annan. Slíkt er þáttur í faglegu lærdómssamfélagi sem felur í sér lýðræðislega starfshætti þar sem lagt er upp með valdeflingu og þátttöku alls starfsfólks (Sveinbjörg Björnsdóttir o.fl., 2021). Enn fremur er það í samræmi við rannsóknir sem sýna að þátttaka starfsfólks í faglegu lærdómssamfélagi þar sem leitað er nýrra leiða í sameiningu bætir og viðheldur starfsháttum sem miða að inngildingunni og félagslegu réttlæti fyrir fjöltyngd börn (Nieto, 2010).

Starfsfólk á deildunum var hvatt til skráninga til að fanga betur sjónarmið barnanna, en einn tilgangur skráninga í leikskólastarfi er að nálgast sjónarhorn barna og finna þannig leiðir til að efla áhrifaþátt þeirra (Kristín Karlsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir, 2022). Einn neminn lýsti því hvernig fræðsla og samræður við samstarfsmann sem var nýlega byrjaður í leikskólanum höfðu áhrif á viðhorf og umræðu á deildinni:

Við deildum úr Reggio Emilia-bókinni, ég var að sýna honum að skráningar þurfa ekki að vera flóknar ... og einmitt þessi umræða er orðin svo miklu faglegri og jákvæðari. Það er alveg æðislegt, það er pínulítil breyting á hvernig við horfum á virku börnin og þessi þöglu börn og það finnst mér stærsti sigurinn.

Þegar neminn talaði um þöglu börnin var vísað til þess að sum þeirra barna væru jaðarsett og með skráningum gæfist tækifæri til að setja sig í spor barnanna og styðja þau til áhrifa í hópnum. Með slíkum vinnubrögðum er líklegt að fjölbreyttir barna- og foreldrahópar upplifi tækifæri til þátttöku og að tilheyra leikskólasamfélaginu (Hanna Ragnarsdóttir o.fl., 2016).

Í umræðu um þróun faglegra starfshátta áréttuðu nemarnir mikilvægi þess að efla samstarf við foreldra barnanna. Í öllum leikskólunum var viðleitni til að tengja heimili barnanna og leikskólann betur saman. Óskað var eftir myndum að heiman af hversdagslegu lífi allra barnanna. Síðan vann starfsfólk með hverju barni, ræddi myndirnar og aðstoðaði við að klippa og líma inn í ferilmöppu sem útbúin var með hverju barni. Börn og foreldrar sýndu myndunum áhuga og áttu um þær samskipti. Þannig varð þátttaka foreldranna þáttur í faglegu lærdómssamfélagi og leið til að skapa námsrými sem endurspeglar tungumál og viðurkenndi fjölbreytilega menningu fjölskyldna. Þessar leiðir eru í samræmi við rannsókn Fríðu Bjarneyjar Jónsdóttur (2023) sem bendir á að samstarf við foreldra af erlendum uppruna sé grundvöllur fjölmennningarlegra starfshátta.

INNGILDANDI NÁMSRÝMI

Í upphafi vetrar snerust samtölin í rannsóknarhópnum aðallega um leiðir til að styðja fjöltyngd börn. Þegar leið á tímabilið færðist sjónarhornið yfir á barnahópin í heild því að fjölmenningarleg menntun ætti ekki eingöngu að snúast um börn af erlendum uppruna heldur öll börn. Lykilatriði væri að þekkja barnahópin og áhugasvið hans. Inngildandi námsrými þyrftu að endurspeglar tungumálaauð barnanna ásamt því að nýta skyldi dagleg samskipti til að styðja málörvun og félagslega þátttöku fjöltyngdra barna.

Barnahópurinn og áhugasvið

Nemarnir voru sammála um að í daglegu starfi fælust fjölmörg tækifæri til að skapa inngildandi námsrými sem mörg væru ónotuð í leikskólastarfinu. Grundvallaratriði væri að starfsfólkið kynntist barnahópnum vel til að átta sig á áhugasviði og styrkleika barnanna og til að skapa námsumhverfi sem endurspeglar líf, reynslu og auðlindir hvers og eins. Leggja þyrfti áherslu á að tungumálið væri ekki eini tjáningarmiðill barna. Ung börn og fjöltyngd börn nota mikið líkamann, svipbrigði og hreyfingu til tjáskipta. Mikilvægt væri að gefa þessum tjáskiptum gaum því að gegnum tjáninguna birtust gjarnan hugmyndir og áhugasvið barnanna. Nemarnir bentu á að þegar starfshættir byggðust á því sem vekti áhuga barna væri lagður grunnur að áhrifaríki leið til málörvunar í daglegu starfi.

Nemarnir lögðu áherslu á að starfsfólkið notaði ljósmyndir og myndverk barnanna til að styðja samskipti milli fjöltyngdra barna og einnig milli ungra barna á máltökukskeiði. Börnin skoðuðu og ræddu um myndirnar við starfsfólk sem aðstoðaði börnin við að klippa, líma og teikna á veggspjöld eða setja í ferilmöppu. Að sögn færði notkun myndanna börnunum öryggi til að takast á við breytingar innan dagskipulagsins, t.d. þegar leiktíma lauk og komið var að matartíma. Myndir gætu einnig stutt samskipti milli barna og starfsmanna auk þess að auðvelda samtal við foreldra. Það rimar við áherslur fjöl-

menningarmenntunar um aðkomu foreldra að samstarfi (Fríða Bjarney Jónsdóttir, 2023). Nemarnir vildu halda því til haga að þegar lesið væri í tjáningu hvers barns kæmi vel í ljós að börn þyrftu ekki öll á því sama að halda. Starfsfólk yrði að mæta hverju barni í barnahópnum og ígrunda starfshætti sína í þeim tilgangi að bæta þá. Souto-Manning (2013) bendir á að félagslegt réttlæti og jafnræði feli meðal annars í sér viðurkenningu á rétti allra til jafnrar stöðu. Aðrir fræðimenn taka undir mikilvægi þess að valdefla þá sem eru valdalitlir og jaðarsettir (Banks og Banks, 2020; Fríða Bjarney Jónsdóttir, 2023). Þetta styrkja enn fremur skrif Souto-Manning (2022) sem telur að í starfi með börnum viðhaldi það óbreyttu ástandi þegar byggt er á hlutleysi sem m.a. felst í að öll börn hafi sömu þarfir. Til að breytingar í leikskólastarfi eigi sér stað þurfa kennarar að taka til greina ólíkar þarfir barna, mismunandi stöðu og valdatengsl í barnahópnum. Nemi sagði:

Öll börn eiga sér áhugasvið og maður sér líka að strákar af erlendum uppruna ... með sitt eigið áhugasvið ... risaeðla, ormar, ... strákar með bolta, að elda og baka ... þeir voru að klippa fullt af kókumyndum til að fara með til mömmu sinnar.

Ákveðið var að fara í brauðbakstur með strákunum og útbúið var deig sem bauð upp á möguleika á að tengja málörvun við áhuga þeirra. Neminn nefndi strák sem hafði verið þátttakandi í ferlinu og lýsti því hversu ánægjulegt var að heyra hann nota orð sem tengdust þessari vinnu: „Hann var að teikna orm og einhver talaði um eyru og hann sagði heila íslenska setningu: „Ormar ekki með eyru.“ Mér fannst það bara ú! [frábært].“

Í tveimur leikskólanna fóru fram myndaskráningar í anda skráninga þróaðra í Reggio Emilia (Oliveira-Formosinho og de Sousa, 2019) sem birtar voru í möppum fyrir hvert barn. Í þriðja leikskólanum útbjó neminn spjöld með myndum og íslenskum orðum yfir helstu atburði dagsins í leikskólanum sem sett voru saman í kippur. Kippurnar, sem voru aðgengilegar fyrir starfsfólkið, voru nýttar til samskipta milli starfsfólks og barna en þær nýttust einnig vel í samskiptum við foreldra.

Skráningarnar hjálpuðu starfsfólki að átta sig á sjónarhorni, styrkleikum og áhuga barnanna. Þetta er „bara virk hlustun“ eins og einn neminn orðaði það og lýsti athöfnum drengs sem sýndi ekki áhuga á sama leikefni og hin börnin. Þegar athöfnum hans var fylgt eftir og honum sýnd athygli var hægt að lesa í hugmyndir hans: „Svo sýndi hann okkur að hann væri að laga gluggana, hann þóttist festa eitthvað og sagði okkur að húsið væri bilað. Hann útskýrði hvað hann var að gera ... sýndi okkur með því að þykjast.“ Neminn sá þarna að þegar starfsfólkið hlustaði á og las í fjölbreytta tjáningu drengsins kom það auga á styrkleika hans og áhuga. Þetta hafði einnig áhrif á samskipti og nálgun starfsfólksins við fleiri börn. Þannig voru, á forsendum barnanna, skipulögð fjölbreyttari námstækifæri sem byggðust á áhugasviðum þeirra. Þetta er í samræmi við rannsóknir með ungum börnum í leikskólum þar sem bent er á mikilvægi þess að hlustað sé á sjónarmið barna, byggt á styrkleikum þeirra, þátttaka þeirra eflid og börnin studd til áhrifa í eigin lífi (Sara M. Ólafsdóttir o.fl., 2024; Þórdís Þórðardóttir, 2017). Dæmin hér að ofan sýna að tækifæri til að móta inngildandi námsrými í leikskólum krefjast þess að starfsmannahópurinn komi auga á möguleika í daglegu starfi til að þróa starfshætti sem fela í sér virðingu fyrir tungumálaauði og menningu barna og starfsfólks auk þess að efla orðaforða í íslensku.

Tungumálaauður og málörvun

Eftir samræður yfir veturinn styrktust nemarnir enn frekar í þeirri vissu að starfshættir þyrftu að taka mið af tungumálaauði og mismunandi menningarlegum gildum í hverjum leikskóla. Einn neminn nefndi dæmi:

Það er svo margt sem við gætum gert betur. Við höldum [t.d.] jólin hátíðleg og öll börnin búa til jólagjafir. Við ræðum samt aldrei þá staðreynd að ef til vill haldi ekki öll börnin jól ... og okkur finnst þetta samt vera í lagi. Við eigum ekki heldur samtal [við börnin] um: „Hvernig eru jólin þín?“

Þegar leið á rannsóknartímabilið kom sterkar fram að nemunum þætti mikilvægt fyrir öll börn að heyra að aðrir töluðu annað tungumál en íslensku. Einn neminn lýsti því hvernig hægt væri að nálgast ólík tungumál sem töluð væru á deildinni sem auð: „Við gátum notað þetta sem tækifæri til að ... opna á samræður um ólíka bókstafi ..., við ræddum saman um tungumál ... [og] alls konar „útlönd“ ..., [það var] spennandi samræða um tungumál.“ Einnig töldu nemarnir mikilvægt að viðhalda jafnvægi milli þess að kenna íslensku og að börn og fullorðnir gætu nýtt tungumálaforða sinn. Þetta má tengja við rannsókn Fríðu Bjarneyjar Jónsdóttur (2023) þar sem fram kemur að ríkari og tíðari uppbyggileg samskipti þurfi að hafa við öll börn, byggja á mállegum auðlindum þeirra og nota kennsluauðferðir sem valdefla þau og hvetja til þátttöku og tjáningar.

Nemarnir töldu um að í leikskólastarfi almennt væri lagt upp úr hæfni barna til að tjá sig um einfalda, hagnýta hluti en bentu á að gæta þyrfti þess að ræða einnig við börnin um flóknari viðfangsefni. Nemi lýsti dæmi sem hún þekkti af eigin raun:

Ein stelpa sem hefur verið í leikskóla síðan hún var tveggja ára, ... það lítur út fyrir að það gangi vel, hún getur alveg tjáð sig hversdagslega, en verkefnið mitt snýst um svona náttúruvísindahugtök. Hvað lifir og hvað er lifandi og ég fattaði að hún skilur ekki nein svona hugtök. Þetta er allt í lagi þegar við tölum um: „Viltu meira að drekka, ég þarf að fara niður, upp, komdu með mér ...“ en þegar þú byrjar að tala [við hana] um hvað er lifandi ... það er svo grunnt.

Annar nemi sagðist einmitt núna vera að beina sjónum að því hvernig gagnkvæmum samskiptum starfsfólks við fjölbreyttan hóp ungra barna væri háttað og sagði:

Ég er að rýna núna í samskiptin og hvort tvítyngdu börnin séu að fá samskipti; eru þetta neikvæð eða jákvæð samskipti eða er þetta: „Jú, við erum alveg að ná að tala við hann Sigga“ en við erum kannski meira að segja: „Komdu að skipta um bleiu, komdu í fataklefan“, þannig að þetta eru ekki samskipti ... Það er bara í daglegu starfi, ... að tala við barnið og vera bara svolítið með þessi gagnkvæmu samskipti, að reyna að ná þeim.

Í framhaldi lagði nemi áherslu á tilgang málörvunar og gagnkvæmra samskipta við samstarfsfólk sitt og bætti einnig aðgengi barnanna að íslenskum bókum.

Nemarnir töldu nauðsynlegt að ýta undir þekkingu barnahópsins á íslenskri tungu, eins og rannsóknir Sigríðar Ólafsdóttur og félaga (2022) og Sólveigar Reynisdóttur og Sigríðar Ólafsdóttur (2022) benda tvímælalaust á. Bækur og spjaldtölvur væru góðir miðlar til að dýpka samræður um flókin viðfangsefni, eins og einn neminn benti á:

Við notum rosamikið bara spjaldtölvur, við vorum að kíkja á fugla klekjast út úr eggjum, svo hvernig fuglinn komst inn í eggjið og svo hvernig þau vaxa inni í egginu og klekjast út og svo spyr ég: „Klökust þið úr eggjum?“ Og þau bara: „Nei, ég var í maganum í mömmu“ Svo skoðum við það.

Jafnframt studdu nemarnir starfsfólkið við að nota fjölbreytta nálgun þar sem fram færur gagnvirkar samræður, m.a. í tengslum við bóklestur, þar sem börnin tóku þátt á eigin forsendum (Þórdís Þórðardóttir, 2017). Nemarnir töldu það lykilatriði að nálgast börn út frá áhuga þeirra og eiga samræður sem hvettu þau til að tjá sig og fælu jafnframt í sér flóknari hugmyndir og orð. Nemi sagði: „Hvernig er hægt að ... fara dýpra, auka hugtakaskilning, hefja samræður ... en læri þau meira verður umfjöllunarefnið spennandi. Það er okkar markmið að kveikja þannig forvitni í þeim.“

Lokaorð

Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á þróun inngildandi starfshátta í fjölmenningsarlegum barna- og starfsmannahópum í leikskólastarfi út frá sjónarhorni kennaranema.

Frásagnir nemanna sýna að mótun inngildandi námsrýma í anda fjölmenningsarmenntunar kallaði á breytta starfshætti í öllum leikskólunum. Frá sjónarhorni nemanna fylgdu áskoranir því að brúa tungumálalegan og menningarlegan mun sem birtist í ólíkum viðhorfum og starfsháttum starfsfólks. Nemarnir töldu brýnt að valdefla starfsmannahópa á deildum og móta þannig sameiginlega þekkingu og skilning á auðlindum barna og starfsfólks.

Mikilvægt reyndist að allt starfsfólk kæmi auga á möguleika til að efla þátttöku barna í daglegu starfi. Frásagnir nemanna sýndu að tækifæri fólust í því að móta réttlát inngildandi námsrými þar sem hlustað var á sjónarmið barna og þau studd til gagnvirkra samskipta bæði innan barnahópsins og milli barna og starfsfólks. Að þeirra mati felast inngildandi starfshættir meðal annars í því að sjá styrkleika barna og byggja á því sem þau geta eða kunna fremur en því sem þau geta ekki. Þannig er þekking á fleiri en einu tungumáli og fjölbreyttum tjáningarmáta auðlind sem nýta má á valdeflandi hátt fremur en að gera eingöngu kröfu um tjáningu á einu tungumáli.

Niðurstöður sýndu að fjölbreyttar aðstæður og mismunandi viðhorf á leikskóladeild gátu valdið spennu í daglegu starfi en einnig orðið kveikja að gagnrýninni umræðu meðal starfsfólks. Í ljós kom að þegar vel tókst til fékk starfsfólk aukin tækifæri til að ígrunda starfshætti og öðlaðist dýpri skilning á gildum og menningu leikskólans. Slíkt faglegt samstarf leiðir til valdeflandi og inngildandi námsrýma fyrir börn í leikskólum.

Fram kemur í frásögnum nemanna að fjölbreyttar skráningar, svo sem ljósmyndir, myndbandsupptökur og skriflegar skráningar, studdu starfsfólk við að skilja ólíkan tjáningarmáta barna og áhugasvið. Þannig sköpuðust námsrými sem ýttu undir fjölbreytta málnotkun barna í leik, samskiptum og samtölum. Myndir og skráningar að heiman veittu einnig tækifæri til að efla samstarf við fjölskyldur barnanna. Nálgun í leikskólastarfi þar sem fjölbreyttar leiðir eru farnar til að hlusta á raddir barna samræmist hugmyndum um rétt og getu barna til að hafa áhrif í eigin lífi en má einnig líta á sem grundvöll þeirrar kröfu að móta þurfi samfélög þar sem leitast er eftir því að auka áhrif sem flestra. Því er mikilvægt að leikskólakennarar og annað starfsfólk horfist í augu við og viðurkenni forréttindi

sumra og réttindaleysi annarra, sérstaklega þeirra sem eru jaðarsettir, svo sem þeirra sem eru af erlendum uppruna.

Draga má þá ályktun að starfsþróun í leikskólum þurfi að byggjast á faglegri forystu leikskólakennara sem búa að traustum fræðilegum grunni. Líta má á það sem tækifæri fyrir nema í vettvangsnámi á meistarastigi að ígrunda starfshætti og leiða faglegt starf til að mæta breyttum aðstæðum á vettvangi leikskólans.

Niðurstöður rannsóknarinnar geta nýst sem framlag til starfsþróunar fjölbreyttra starfsmannahópa og mótunar inngildandi starfshátta í leikskólum og sem áhersluþáttur í leikskólakennaranámi.

Við þökkum leikskólakennaranemunum og leiðsagnarkennurum fyrir samstarf og samtöl.

Rannsóknin var styrkt af Rannsóknasjóði Háskóla Íslands.

HEIMILDIR

- Anna Kristín Sigurðardóttir. (2013). Skóli sem lærdómssamfélag. Í Rúnar Sigþórsson, Rósa Eggertsdóttir og Guðmundur Heiðar Frímansson (ritstjórar), *Fagmennska í skólastarfi: Skrifð til heiðurs Trausta Þorsteinssyni* (bls. 35–53). Háskólaútgáfan.
- Anna Magnea Hreinsdóttir, Pála Pálsdóttir og Sigrún Grétarsdóttir. (2024). Leikur og þátttaka barna í leikskólastarfi: Stuðningur deildarstjóra og annars starfsfólks. *Netla – Vef-tímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2024/1>
- Banks, J. A. og Banks, C. A. M. (ritstjórar). (2020). *Multicultural education: Issues and perspectives* (10. útgáfa). Wiley.
- Birna María B. Svanbjörnsdóttir. (2019). Teymisvinna og forysta: Birtingarmynd fimm árum eftir að innleiðingarferli faglegs lærdómssamfélags lauk. *Netla – Vef-tímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2019.3>
- Braun, V. og Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. Sage.
- Darling-Hammond, L., Hyster, M. E., Gardner, M. og Espinoza, D. (2017). *Effective teacher professional development*. Learning Policy Institute.
- DuFour, R. og Fullan, M. (2013). *Cultures built to last: Systemic PLCs at work* (8. útgáfa). Solution Tree Press.
- Eyrún María Rúnarsdóttir og Svava Rán Valgeirsdóttir. (2019). „Þeir leika saman og eru glaðir, það er bara svo gott“: Félagsleg tengsl og vinátta leikskólabarna af erlendum uppruna. *Sérrit Netlu 2019 – Menntun barna í leikskóla og á yngsta stigi grunnskóla*. <https://doi.org/10.24270/serritnetla.2019.35>
- Fríða Bjarney Jónsdóttir. (2023). *Giving wings to voices: Preschool as an inclusive learning space for communication and understanding* [doktorsritgerð, Háskóli Íslands]. Opin vísindi. <https://hdl.handle.net/20.500.11815/4460>
- Hafðís Guðjónsdóttir, Edda Óskarsdóttir, Anna Katarzyna Wozniczka og Karen Rut Gísladóttir. (2016). Námsrými byggð á auðlindum nemenda. *Sérrit Netlu 2016 – Námsrými félagslegs réttlætis og menntunar án aðgreiningar*. https://netla.hi.is/serrit/2016/namsrymi_felagslegs_rettlætis_og_menntunar_an_adgreiningar_learning_spaces_for_inclusion_and_social_justice/003.pdf

- Hagstofa Íslands. (e.d.-a). *Börn í leikskólum með erlent móðurmál eftir aldri og kyni 1998–2024*. https://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/Samfelag/Samfelag__skolamal__1_leikskolastig__0_IsNemendur/SKO01104.px
- Hagstofa Íslands. (e.d.-b). *Starfsfólk í leikskólum eftir bakgrunni 2020–2023*. https://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/Samfelag/Samfelag__skolamal__1_leikskolastig__1_IsStarfsfolk/SKO01305.px/table/tableViewLayout2/
- Hanna Ragnarsdóttir. (2010). Fjölbreyttir kennarahópar og fjölbreyttir nemendahópar. *Ráðstefnurit Netlu – Menntakvika 2010*. <https://netla.hi.is/serrit/2010/menntakvika2010/012.pdf>
- Hanna Ragnarsdóttir. (2016). Námsrými félagslegs réttlætis og menntunar án aðgreiningar: Niðurstöður norrænnar rannsóknar um velgengni nemenda af erlendum uppruna og skóla á fjórum Norðurlöndum. *Sérrit Netlu 2016 – Námsrými félagslegs réttlætis og menntunar án aðgreiningar*. https://netla.hi.is/serrit/2016/namsrymi_felagslegs_rettlætis_og_menntunar_an_adgreiningar_learning_spaces_for_inclusion_and_social_justice/001.pdf
- Hanna Ragnarsdóttir, Artëm Ingmar Benediktsson og Renata Emilsson Pesková. (2023). Language policies and multilingual practices in Icelandic preschools. *Multicultural Education Review*, 15(2), 81–98. <https://doi.org/10.1080/2005615X.2023.2250711>
- Hanna Ragnarsdóttir, Fríða Bjarney Jónsdóttir og Hildur Blöndal Sveinsdóttir. (2016). Fjölmenningarlegt leikskólastarf: Þátttaka, samskipti og umhyggja í þremur íslenskum leikskólum. *Sérrit Netlu 2016 – Námsrými félagslegs réttlætis og menntunar án aðgreiningar*. https://netla.hi.is/serrit/2016/namsrymi_felagslegs_rettlætis_og_menntunar_an_adgreiningar_learning_spaces_for_inclusion_and_social_justice/006.pdf
- Harju, A. og Åkerblom, A. (2020). Opening new spaces for languaging practice in early childhood education for migrant children. *International Journal of Early Years Education*, 28(2), 151–161. <https://doi.org/10.1080/09669760.2020.1765087>
- Háskóli Íslands. (e.d.). *LSS403F Fræði og starf á vettvangi II*. <https://ugla.hi.is/kennsluskra/?tab=nam&chapter=namskeid&id=70422520220>
- Háskóli Íslands. (2020). *Síðareglur háskólanna um vísindarannsóknir*. Háskólaráð Háskóla Íslands. https://www.hi.is/sites/default/files/ame18/reglur_sidanefnd_hv_5_nov_2020.pdf
- Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir og Hrönn Pálmadóttir. (2024). Starfsfólk leikskóla þróar eigin starfshætti með ungum börnum. *Netla – Veftímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2024/9>
- Jóhanna Thelma Einarsdóttir, Eyrún Agnarsdóttir og Íris Ösp Bergþórsdóttir. (2022). Tvítyngd börn, orðaforði og sögulestur. Í Jóhanna Einarsdóttir (ritstjóri), *Leikandinn: Greinar um menntun ungra barna* (bls. 137–163). Háskólaútgáfan; Rannung.
- Jóhanna Einarsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir. (2020). Fullgildi í leikskóla: Sjónarmið barna og starfsfólks. *Tímarit um uppeldi og menntun*, 29(2), 113–131. <https://doi.org/10.24270/tuom.2020.29.6>
- Kristín Karlsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir. (2022). Documentation as a tool for changing practices in early childhood education. Í C. McLachlan, T. McLaughlin, S. Cherrington og K. Aspden (ritstjórar), *Assessment and data systems in early childhood settings: Theory and practice* (bls. 149–173). Springer.
- Kristín Karlsdóttir og Sara M. Ólafsdóttir. (2022). Gildi leiks í námi leikskólabarna. Í Jó-

- hanna Einarsdóttir (ritstjóri), *Leikandinn: Greinar um menntun ungra barna* (bls. 189–213). Háskólaútgáfan; RannUng.
- Locke, T., Alcorn, N. og O’Neill, J. (2013). Ethical issues in collaborative action research. *Educational Action Research*, 21(1), 107–123. <https://doi.org/10.1080/09650792.2013.763448>
- Lundberg, O., Lundquist, U., Åkerblom, A. og Risenfors, S. (2023). ‘Can you teach me a little Urdu?’: Educators navigating linguistic diversity in pedagogic practice in Swedish preschools. *Global Studies of Childhood*, 13(3), 245–260. <https://doi.org/10.1177/20436106231176964>
- Lög um menntun, hæfni og ráðningu kennara og skólastjórnaenda við leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla nr. 95/2019. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2019095.html>
- Lög um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga nr. 90/2018. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2018090.html>
- Lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 19/2013. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2013019.html>
- Mennta- og barnamálaráðuneytið. (e.d.). *Menntastefna til ársins 2030*. <https://www.stjornarradid.is/verkefni/menntamal/menntastefna/>
- Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (2020). *Drög að stefnu: Menntun barna og ungmenna með fjölbreyttan tungumála- og menningarbakgrunn*. https://www.ki.is/media/hmckd4ba/dr%C3%B6g-a%C3%B0-stefnu_menntun-barna-og-ungmenna-me%C3%B0-fj%C3%B6lbreyttan-tungum%C3%A1la-og-menningarbakgrunn_260520.pdf
- Miðstöð menntunar og skólaþjónustu. (e.d.). *Aðalnámskrá: Leikskóli*. <https://www.adalnamskra.is/leikskoli>
- Nieto, S. (2010). *The light in their eyes: Creating multicultural learning communities*. Teachers College Press.
- Oliveira-Formosinho, J. og de Sousa, J. (2019). Developing pedagogic documentation: Children and educators learning the narrative mode. Í J. Formosinho og J. Peeters (ritstjórar), *Understanding pedagogic documentation in early childhood education: Revealing and reflecting on high quality learning and teaching* (bls. 32–51). Routledge.
- Reglugerð nr. 1355/2022 um hæfniramma með viðmiðum fyrir almenna og sérhæfða hæfni kennara og skólastjórnaenda við leik-, grunn- og framhaldsskóla. <https://island.is/reglugerdir/nr/1355-2022>
- Renata Emilsson Pesková. (2022). Kennsluaðferðir og nálganir í tungumálakennslu: Hvernig geta kennarar byggt á fjöltyngi nemenda? *Milli mála*, 14(1), 45–66. <https://doi.org/10.33112/millimala.14.1.3>
- Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins nr. 18/1992. <https://www.stjornarradid.is/verkefni/mannrettindi-og-jafnretti/mannrettindi/alhjudlegir-mannrettindasamningar/barnasattmalinn/>
- Sara M. Ólafsdóttir, Anna Magnea Hreinsdóttir, Margrét S. Björnsdóttir og Kristín Karlsdóttir. (2024). Undirbúningstími í leikskólum: Hagur barna. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2024/3>
- Sigríður Ólafsdóttir og Ástrós Þóra Valsdóttir. (2022). Málleg samskipti starfsmanna við börn með íslensku sem annað mál og börn með íslensku sem móðurmál. *Netla – Vef-*

- tímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2022.1>
- Sigríður Ólafsdóttir, Jóhanna Thelma Einarsdóttir og Jóhanna Runólfsdóttir. (2022). Viðhorf leikskólastarfsmanna til málörvunar barna sem hafa íslensku sem annað mál. *Netla – Veftímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2022.4>
- Souto-Manning, M. (2013). *Multicultural teaching in the early childhood classroom: Approaches, strategies and tools, preschool – 2nd grade*. Teachers College Press.
- Souto-Manning, M. (2022). Transforming pedagogy and practice. Í T. K. Chapman og N. Hobbel (ritstjórar), *Social justice pedagogy across the curriculum* (bls. 248–264). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429352409>
- Sólveig Reynisdóttir og Sigríður Ólafsdóttir. (2022). Leikum, lesum og spjöllum: Aukin tækifæri fjöltyngdra leikskólubarna til að efla íslenskufærni sína. Í Jóhanna Einarsdóttir (ritstjóri), *Leikandinn: Greinar um menntun ungra barna* (bls. 109–134). Háskólaútgáfan; Rannung.
- Stjórnarráð Íslands. (2018). *Stöðuskýrsla 2018 um framgang heimsmarkmiðanna á Íslandi*. <https://www.stjornarradid.is/gogn/rit-og-skyrslur/stakt-rit/2018/06/25/Stoduskyrsla-2018-um-framgang-heimsmarkmidanna-a-Islandi/>
- Stjórnarráð Íslands. (2020). *Leiðarvísir um stuðning við móðurmál og virkt fjöltyngi í skóla- og frístundastarfi*. https://www.stjornarradid.is/library/01--Frettatengt---myndir-og-skrar/MRN/Leiðarvísir%20um%20studning%20við%20modurmal_íslenska.pdf
- Sveinbjörg Björnsdóttir, Sigríður Margrét Sigurðardóttir og Anna Margrét Jóhannesdóttir. (2021). Faglegt lærdómssamfélag og starfsánægja í leikskólum. *Tímarit um uppeldi og menntun*, 30(1), 71–96. <https://ojs.hi.is/index.php/tuuom/article/view/3393/2056>
- Pórdís Þórðardóttir. (2017). Samræðulestur: Óformleg leið að læsi í leikskólum. *Sérri Netlu 2017 – Innsýn í leikskólastarf*. http://netla.hi.is/serrit/2017/innsyn_leikskolastarf/001.pdf

Greinin barst tímaritinu 18. júní 2025 og var samþykkt til birtingar 13. febrúar 2026.

UM HÖFUNDANA

Hrönn Pálmadóttir Ph.D. (hropalm@hi.is) er fyrrverandi dósent í leikskólafræði við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hún hefur viðtæka reynslu af vettvangi og sem kennari í leikskólakennaranámi. Helstu áherslusvið hennar í rannsóknum eru tjáning og samskipti yngstu leikskólubarnanna í leik, hlutverk leikskólakennara og upphaf leikskólagöngu ungra barna. Hrönn hefur tekið þátt í bæði innlendum og alþjóðlegum rannsóknarverkefnum um margvíslegar áskoranir í daglegu lífi barna í leikskólum. <https://orcid.org/0000-0002-3085-220X>

Kristín Karlsdóttir Ph.D. (krika@hi.is) er fyrrverandi dósent við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hún hefur kennt í leikskólakennaranámi um árabíl og tekið þátt í erlendu og íslensku rannsóknarsamstarfi, m.a. tekið virkan þátt í starfi RannUng. Rannsóknir hennar tengjast menntunarfræðum ungra barna og snúast m.a. um leik barna og áhrifamátt þeirra, skráningar og mat og rými barna til náms í fjölmennningarlegu samfélagi. <https://orcid.org/0000-0003-1567-3067>

Renata Emilsson Pesková Ph.D. (renata@hi.is) starfar sem dósent við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Rannsóknir og kennsla Renötu eru á sviði menntunarfræðilegra málvísinda og snúast um inngildandi menntun í fjölbreyttum bekkjum, fjöltyngi, tungumála-stefnur, móðurmálsnám og tungumálasjálfsmyndir í menntun. <https://orcid.org/0000-0001-5618-5030>

Arna H. Jónsdóttir Ed.D. (arnahj@hi.is) er leikskólakennari og fyrrverandi dósent við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Rannsóknir hennar hafa einkum beinst að forystu og menntastjórnun en einnig að hlutverki leikskólastjóra og leikskólakennara, einkum deildarstjóra, og sjálfsmynd (e. identity) þeirra. <https://orcid.org/0000-0002-2900-748X>

PRESCHOOL TEACHER TRAINEES' ACCOUNTS OF THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE PRACTICES IN MULTICULTURAL PRESCHOOLS

ABSTRACT

In this study, a space was created for conversation between preschool teacher trainees in fieldwork in their final year of preschool teacher education, their mentoring teachers in preschools, and researchers at the University of Iceland. The aim of the study was to shed light on teacher trainees' perspectives on the development of inclusive practices in multicultural groups of children and practitioners in preschool settings. The bigger purpose was to enhance general understanding of how teacher trainees can contribute to professional practices, and how that influences inclusive pedagogy in multicultural preschools. Diversity and the number of languages spoken in preschools across Iceland have increased significantly in the past decades. In 1998, there were 3.8% preschool children with a foreign mother tongue, and in 2023 the number had risen to 16.7%. In Icelandic preschools, there is a high percentage of personnel with a foreign background; only a few of them are in administration, 20% are educated preschool teachers, and more than 50% of other personnel. Although a five-year preschool teacher education is a legal requirement for preschools in Iceland, the percentage of qualified preschool teachers has fallen far below the benchmark of 67%. Apart from 21% of licensed preschool teachers, 24% of the personnel hold another university degree, and the rest are unqualified. Our study conducted with teacher trainees during their field practices was guided by the following research question:

- How do teacher trainees shape inclusive learning spaces in multicultural preschool practice?

The theoretical background of the study is grounded in the literature on multicultural education and inclusive learning spaces that consider the resources of children, preschool teachers, and other practitioners as assets. Further support was sought from the

literature on professional learning communities in which groups of practitioners create common knowledge and share interests, views, and values about learning and education. The study, conducted in the fall and spring of 2021–2022, was qualitative, and the research data consisted of recordings from 13 meetings held during the teaching practice period, all of which were audio-recorded, transcribed, and analysed with reflective thematic analysis. The results emphasize the experiences of individual students. Two themes were developed from the data: 1) Attitudes towards multicultural education, encompassing the subthemes children and learning, language use, and professional collaboration and 2) Inclusive learning spaces, divided into the subthemes children's group and areas of interest, linguistic resources, and language development. The study reveals that tension can serve as a starting point in a reflective dialogue where teams of practitioners critically discuss their values and practices. By supporting and empowering diverse groups of practitioners within a professional learning community, the preschool teacher trainees created opportunities to shape an inclusive approach to preschool practice.

The themes were divided into subcategories including children and learning, language acquisition and professional collaboration, the group of children and interest areas, language resources and stimulation. The study reveals that tension can serve as a starting point in a reflective dialogue where teams of practitioners critically discuss their values and practices. By supporting and empowering diverse groups of practitioners within a professional learning community, the preschool teacher trainees created opportunities to shape an inclusive approach to preschool practice. Diverse documentations, such as photographs, video recordings and written records, helped practitioners to understand children's different ways of expressing themselves and their interests. In this way, learning spaces were created by encouraging children's diverse language use in play, communication and conversations. Photos and records from home also provided opportunities to strengthen collaboration with the children's families. The trainees' various approaches in preschool practice were used to listen to children's voices. This is consistent with current ideas in research relating to the rights and agency of children to have a say in their lives and it can also be seen as the basis for the requirement to shape communities that seek to develop democracy and increase the influence of as many people as possible. It is, therefore, important that preschool teachers and other practitioners acknowledge the privileges of some and the marginalization of others, especially due to their foreign origin.

The results of the study can be used as a contribution to the professional development of diverse groups of practitioners and the development of inclusive practices in multicultural preschools as well as a focal point in preschool teacher education.

Keywords: preschool teacher trainee, inclusion, learning spaces, multicultural preschool, professional collaboration

ABOUT THE AUTHORS

Hrönn Pálmadóttir Ph.D. (hropalm@hi.is) is an associate professor emerita at the School of Education, University of Iceland. She has broad experience in early childhood education and early childhood teacher education. Her current research focuses on how toddlers express their perspectives in peer interaction, the role of the educator, and the transition from home to preschool. Hrönn has been involved in national and international research projects on various issues and challenges to children's everyday lives in preschools. <https://orcid.org/0000-0002-3085-220X>

Kristín Karlsdóttir Ph.D. (krika@hi.is) is an associate professor emerita at the School of Education, University of Iceland. She has been a preschool education teacher, and she has participated nationally and internationally in research collaboration projects. Her research focus is on young children's education, e.g., children's play and their agency, documentation and assessment, and providing space for all children in a multicultural society. <https://orcid.org/0000-0003-1567-3067>

Renata Emilsson Pesková Ph.D. (renata@hi.is) works as associate professor at the School of Education, University of Iceland. Renata's research and teaching are in the field of educational linguistics, focusing on inclusive pedagogies in diverse classrooms, plurilingualism and multilingualism, language policies, heritage language education, and linguistic identities in educational settings. <https://orcid.org/0000-0001-5618-5030>

Arna H. Jónsdóttir Ed.D. (arnahj@hi.is) is an associate professor emerita at the School of Education, University of Iceland. Her research has mainly focused on educational leadership and management as well as on the role of preschool leaders and preschool teachers, preschool group leaders, and their identity. <https://orcid.org/0000-0002-2900-748X>